

Laudáció Dr. Surján Péter székfoglaló előadásához

a Szent István Tudományos Akadémián 2025. november 3.

Néhány hónappal saját székfoglaló előadásom után nagy örömmel állok itt és mutatom be új tagtársunkat, Surján Péter professzort, közeli kollégámat, barátomat, akivel évtizedek óta dolgozunk szomszédos irodában. Szó szerint egymás minden tüsszentését halljuk! Tudományos érdeklődésünk hasonlósága mellett katolikus hitünkön alapuló szemléletünk és elkötelezettségünk a tudomány és intézményünk irányába is egyforma, több megbízatásban váltottuk egymást.

"A természet örök könyvét forгатni ne szűnjél: Benne az istennek képe leírva vagyon." Vörösmarty 1842-ben keletkezett epigrammája Surján Péter professzor egyik jelmondata, mely áthatotta egész tudományos karrierjét. Kutatómunkájának hajtóereje a megismerés utáni vágy, a pontosság és a logika. Nehezen tud azonosulni a mai teljesítményorientált tudománnyal, ehelyett továbbra is az alapokat feszegető kérdések megválaszolása elsődleges számára.

Surján Péter 1955-ben született Budapesten, egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végezte, 1978-ban szerzett fizikus oklevelet Kertész Miklós témavezetésével, aki a Georgetown University jezsuita egyetemről ment nyugdíjba a közelmúltban. Az ELTE-n doktorált 1981-ben, PhD-ja („kandidátusi”) 1986-ra, habilitációja 1996-ra, MTA doktorija 1998-ra datálódik.

Tanulmányai során érdeklődése a molekulafizika felé fordult, így egy kicsit vargabetűnek tűnik, hogy első munkahelye a CHINOIN Gyógyszerárugyárban volt. Ez azonban nincs így, hiszen a molekulafizika kémia alkalmazása, a kvantumkémia, akkor bontogatta szárnyait és a CHINOIN-ban a terület hazai úttörője, Náray-Szabó Gábor tagtársunk üzte ezt a tudományt (a könyvtár vezetőjének pozíciójában). Innen vendégkutatóként az MTA Kémiai Kutató Központjába került, amely már egy sokkal tudományosabb környezetet jelentett számára. Pályájának fontos állomása volt, hogy 1986-ban intenzív fél évet töltött a Kanadában, St. John's-ban (Memorial University of Newfoundland). Egy év BME-s kitérő után 1990 óta az ELTE alkalmazottja. Emlékszem arra a megbeszélésre a Tanszékvezetővel, aki minket, fiatalokat is megkérdezett Péter „befogadásáról”. Ez a döntés mind az ELTE-s kvantumkémiai iskola, mind pedig az Egyetem számára jó döntésnek bizonyult: kiváló kutatója, elkötelezett tanára, és a tudományos minőséget szem előtt tartó egyetemi vezetője lett alma materének. Surján Péter 1998 óta egyetemi tanár a Kémiai Intézetben, idén professor emeritus címet kapott.

Surján Péter tudományos kutatási területe tehát a molekulafizika vagy kvantumkémia, függően attól, hogy fizikus vagy kémia oldaláról tekintünk e tudományos határterületre. Érdeklődése mindig is megosztott volt az elektronszerkezet-elmélet alapvető problémái és az anyagszerkezet-kutatás elméleti alkalmazásai között. Az elektronpárok lokalizálhatósága és a gyenge intermolekuláris kölcsönhatások voltak az első kutatási témái. Az ELTE professzoraként kutatásokat folytatott a kémiai kötések geminálakon alapuló hullámfüggvényekkel történő elméleti jellemzéséről, valamint közelítő modelleket

dolgozott ki pi-elektronrendszerek leírására. Kutatási tevékenységét kiterjesztette a soktest-módszerek, a Green-függvény elmélet, az elektrongerjesztett állapotok és a lineáris skálázódó módszerek kvantumkémiaiában való alkalmazásának területére is. Kutatásai eredményeit 231 nemzetközi cikkben közölte, amelyre közel 4000 független hivatkozás érkezett, H-faktora 35.

Surján professzor elkötelezett tanár. Nagy szerepe van a vegyészhallgatók matematikaoktatásában, tántoríthatatlan híve annak a gondolatnak, hogy matematikai gondolkodás nélkül senki sem lehet természettudós. Kiemelendő a Springer által 1989-ben megjelentetett „Másodkvantált megközelítés a kvantumkémiaiában” című könyve: egy bonyolult téma könnyen követhető kidolgozása jellemző nemcsak erre a könyvre, hanem az ELTE-n tartott előadásaira is. Ez a hozzáállás egész karrierje alatt vonzotta a kiváló hallgatókat, rengeteg végzett hallgatója közül hárman már professzorok a University College London-on, a Műegyetemen, illetve az ELTE-n.

A keresztény világképből következően kész volt a közösség számára is áldozni idejét: 2007-2012 között az ELTE TTK kiválósági intézménye, a Bolyai Kollégium igazgatója, 2008-2012 között az ELTE TTK Kémiai Intézetének igazgatója, majd 2012-2018 között a kar dékánja. Mindezekben a pozíciókban a kiválóság megőrzését és támogatását tartotta legfontosabbnak, ezáltal is őrizve az ELTE évszázados hagyományait. Az egyetemtől távolabb, az MTA Atom- és Molekulafizikai és Spektroszkópiai Tudományos Bizottságában alelnök volt 2018-2023 között.

A nemzetközi közéletben is aktív: a World Association of Theoretically Oriented Chemists (WATOC) örökös tagja, az International Society for Mathematical Chemistry tagja. Egyik életre hívója a Central European Symposium on Theoretical Chemistry (CESTC) konferenciasorozatnak, ahol a közép-európai országok fiatal kutatói az első nemzetközi előadás lehetőségét kaphatják meg. De talán az elismertségét leginkább az mutatja, hogy az International Society of Theoretical Chemical Physics (ISTCP) szervezet, mely igazgatótanácsának évtizedek óta tagja, 2024-ben elnökévé választotta.

Surján Péter elkötelezett katolikus, amely szerinte három oszlopon nyugszik: családi háttér, a Budapesti Piarista Gimnáziumban töltött évek, illetve az ezek mögött megbújó isteni gondviselés. Gimnáziumi tanulmányaira vezeti vissza azt a tudósi hozzáállását, mely szerint „a hit és a vallás vállvetve szolgálja az igazságot”. E szellemben végzi kutatómunkáját és látja el feladatait, valamint tartja óráit. Feleségével a keresztény hitet sikeresen adták át öt gyermeküknek, sőt 16 unokájuk is jó úton jár. Péter méltán nagyon büszke erre!

Öröm tagjaink között köszönteni Surján Péter professzort, a nemzetközileg elismert tudóst, aki erős hittel, katolikus elkötelezettséggel rendelkezik. Mély megismerés-vágya és a vallástudomány kapcsolatáról szóló gondolatai megerősíthetik Osztályunkat, de az egész Akadémiát.

Budapest, 2025. november 3.

Szalay Péter